

Koolialmanahhi sädelus ja tuhmus

“Loohing 2002”

Hiljuti rääkisin Mihkel Mutiga koolialmanahhidest. Ta üritas mulle selgeks teha, et nõuka-ajal oli see hoopis teine asi: koolialmanahhid olid vabale hingele peidupaigaks. Mõtlin asja üle veidi järele ja leidsin, et tal on suures jaos õigus. Kaheksakümnendate lõpul minu koolis ilmunud almanahh (Tallinna Reaalkooli, tollase II keskkooli väljalase “Realist”) sisaldas tollal väga palju poliitiliselt ebakorrektset teksti... Ka mõne praeguse Eesti esipoeedi omi. Sel oli küljes teistmoodi hõngu. Üheksakümnendail ja uue sajandi hakul nähtud kooliväljaanded ei raputa enam ühiskonna alustalasid, arusaamu, neis pole mässumeelt, mis avalduks suurel ühiskondlikel pinnal.

“Loohing 2002” ei püri samuti revolutsiooni: pigem on tegu **esteetilis**e pürgimusega, katsega haarata ühe kooli noorte loovat vaimu, kirjutavat kätt. See on igati tänuväärne üritus: õpilaste kirjutatu on meie kirjanduse plaanis eriline. Kuigi paljud on juba rikutud õpikute/õpetajate pakutud arusaamadest, mis kirjandus on/olema peaks, ja ahelduvad nondesse kitsastesse piiridesse. Sellel vaatamata tabasid mind siin lugemisnaudingud: nt. tõdeb Juhan Härm aastal 2000 (tollal VIII klassis), et “Contra üritab päästa, mis annab, abiks Runnel” (lk. 17). See on tähelepanuväärne nihe põlvkondade lugemuses – eesti vemmälväärsikuningast Runnelist on põhikooliõpilase jaoks saanud vaid Contra abiline, kannupoiss... Mõõdupuu on nihkunud. Seda tõdemust peaks lugema ka kirjandusteadlased ja kirjandusõpikute koostajad – siin peitub üks pisike ent tähtis võti noore lugeja hinge.

Leidub veel säravaid momente, mis väärivad tähelepanu ka väljaspool lihtsat emotsionaalset lugemist – näiteks katse kujutada õpetaja punase pastaka hingeelu (Kristjan Männik, 1999; lk. 44) või impressionistlikud, luulelikud tundeetüüdid “Oja” (Kristjan Männik, 2000) ja “Unistus vihmas” (Kristiina Tallermann, 1998). Kirjanduslikult enim kõitsid mind emotsionaalsed ja noorte inimeste kohta üllatavalt stiilitäpsed sisseminekud Ristikivi ja Tuglase loominguks kogumiku lõpupoolel. Kuigi tegelikult sisaldas enamik avaldatud töid loovat sädet, erilisi, originaalseid kujundeid... olgu või üks kirjatüki päälle, siin paljastus ikkagi laste meelte vabadus.

Häirima ent hakkas see, et vabadust oli püütud ohjata. Vist pea kõik almanahhis sisalduvad tekstid on **õpilaste** tööd – koolitööd, kindlad õppetükid, kohustuslikud luuletused/kirjanduskatsed/esseed, mille kirjutamine kohustuslik. See jätab suhu imelikku maigu.

Esmalt on kogumik taolise ohjatuse kohta liialt toimetamata: juba esimeses essees kohtame vigu **Andy Warhae**e (*pro* Andy Warhol) ning **Coca colo**. Taolisi trükivigu leidub pea igal leheküljel. Ent toimetaja, kes lisas raamatu lõppu paar lehekülge näiteid

õpilaste mitte just siin esitatust veidramatest keelevigadest, võinuks endalt küsida, mida tahab autor öelda nt. lausega “*Istusin lõpuks maha juhuslikult majja viivale trepile.*”, (lk. 61). Juhuslikult? Või terviklikkuse mõttes: kas tasub paarile lehele kõrvuti kokku panna impressionistlikku uitpala (“Oja”, lk. 62), realistlikku argijutustust (“Vingerpuss”, lk. 62-63) ja veidrat muinasjuttu (“Kummaline hommik”, lk. 63). Iga tekstikogum eeldab minimaalset komponeerimist, ühtlust.

Mis on siis mu põhiline etteheide? See, et loomulik vabadus, mis noores kirjutajas pulbitseb, on ohjatud koolitöös. Noored ja lapsed kirjutavad ju vahel niigi, palju põnevam olnuks lugeda asju, mis kirjutatud kas iseenda lõbuks või spetsiaalselt selle kogumiku tarbeks. Praegu jääb liialt külge koolitöö mekki: mõelge, et mõnele jääb see ehk ainsaks ilukirjanduslikeks avaldamiseks elus, kui palju ehedam ja “minam” võinuks mõni tekst olla ilma tehnilise või temaatilise etteantusega... Lisaks on ajaperiood 1997 – 2002 selgelt liiga pikk, kuigi muidugi on mõistetav majandusline kitsikus, mis ei lase igal aastal uut kogumikku ilmutada. Ent katsuma peaks. Kuulge! Mõni neist sellidest on kooli juba lõpetanud! Kui palju inspireerivamalt, innustavamalt mõjuks igal aastal ilmuv väljaanne, millele kaaslased kohe reageeriksid... Sellisena kujuneb asi kuidagi kaootiliseks, mõnel autoril pole kooliga enam ehk sidemeidki säilinud.

Taolisest sisulisest ja ajalisest “kanaliseerimisest” annab märku mitu asja. Ma ei ole veel näinud teismelisi, kel puuduks mingi eriomane äng, elumasendus... Mõneti on loomulik õpetajate püüe vältida teismeeas sageli kirjutatavaid vulgaarseid, ropumat keelt kasutatavaid tekste, ent kuidagi kummaline on lugeda nii positiivse üldtooniga, ilma painata, ängita kogumikku. Tahes-tahtmata tekib tunne, et keegi pole kas viitsinud või tahtnud kaasata laialt levinud puberteetlikku sahtliluulet, millest sageli saab alguse tõeline kirjutamistung... Ehk Loo koolis tõesti taolisi omaenese sisemisest sunnist lähtuvaid loojaid pole?

Tegelikult kogu asi mulle siiski meeldib, äpardusi ja möödapanekuid saabki juhtuda vaid seal, kus midagi üldse toimub. Ses mõttes: jõudu aiva! Ent järgmist kogumikku koostades võiksite vältida koolitöid ja koguda rohkem laste enda vabast tahtest loodud asju, toimetada neid pisut keeleliselt. Ning muidugi mitte ahelduda poliitilisse korrektsusse. Loodetavasti ilmub järgmine Loohing juba tuleval kevadel!

JÜRGEN ROOSTE,

luuletaja,

ajalehe “Sirp” kirjandustoimetaja